

8 Polska i Polacy pod okupacją sowiecką

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką.

Uczeń:

- 1) przedstawia prawnoustrojowe regulacje okupacyjnych władz dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności;
- 2) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce;
- 3) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (m.in. Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, niemiecki obóz dla polskich dzieci w Łodzi, Ponary, Katyń, Miednoje, Charków);
- 4) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności polskiej oraz jej planowanego wyniszczenia, z uwzględnieniem powstania na Zamojszczyźnie;
- 5) wyjaśnia przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej;
- 6) charakteryzuje postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów oraz wymienia przykłady heroizmu Polaków, w tym Witolda Pileckiego i Maksymiliana Marii Kolbego; podaje przykłady kolaboracji z Niemcami i Sowietami;
- 7) charakteryzuje sytuację dzieci i młodzieży pod okupacją niemiecką i sowiecką oraz wskazuje przykłady patriotycznych postaw młodzieży (np. udział w konspiracyjnym harcerstwie);
- 8) omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie:
 - a) Muzeum Powstania Warszawskiego,
 - b) Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu,
 - c) Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu.

Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

- 1) wyjaśnia rolę okupantów w zaognianiu trudnych relacji polsko-litewskich i polsko-ukraińskich;
- 2) porównuje oraz ocenia założenia i metody polityki III Rzeszy Niemieckiej i Związku Sowieckiego w okupowanej Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem eksterminacji polskich elit, grabieży polskich dzieł sztuki oraz eksploatacji gospodarczej ziem polskich (zabór własności, praca przymusowa).

CZAS ZAJĘĆ

3 godziny lekcyjne

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: 22 X 1939, wiosna 1940, II 1940 – VI 1941, 5 III 1940, 3 IV 1940, wiosna 1943, 1943–1944
- postać: Zygmunta Jana Rumla

- działania propagandowe władz sowieckich wobec ludności polskiej
- miejsca, gdzie dokonano zbrodni katyńskiej

ROZUMIE

- pojęcia: sowietyzacja, kolektywizacja, nacjonalizacja, Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów, lituanizacja, Ukraińska Powstańcza Armia (UPA), NKWD, rzeź wołyńska, zbrodnia katyńska, łagry, Gułag
- przyczyny organizacji wyborów do zgromadzeń ludowych na ziemiach polskich zajętych przez ZSRS we wrześniu 1939 r.
- powody budowania antagonizmów przez władze ZSRS między Polakami a Ukraińcami
- przyczyny i skutki zbrodni katyńskiej
- przyczyny i skutki rzezi wołyńskiej

POTRAFI

- wskazać na mapie ziemie polskie wcielone do ZSRS oraz miejsca zbrodni katyńskiej
- omówić politykę sowietyzacji ziem polskich wcielonych do ZSRS
- wskazać różnice w sytuacji Polaków na ziemiach włączonych do ZSRS i na terenie Wileńszczyzny przekazanej Litwie przez ZSRS
- przedstawić postawę Polaków wobec Sowietów

Materiał realizowany na pierwszej i drugiej godzinie lekcyjnej

I. WPROWADZENIE

Podajemy temat i główny cel lekcji (*Dowiem się, jak się przedstawiała sytuacja Polaków pod okupacją sowiecką*).

II. ROZWINIĘCIE

Polecamy uczniom wskazać na mapie (m2, s. 93) ziemie polskie włączone do ZSRS. Następnie prosimy o przeczytanie podrozdziału *Ziemie polskie włączone do ZSRS* (s. 92).

Zadajemy pytania:

- › W jaki sposób władze sowieckie zorganizowały włączenie ziem polskich do ZSRS?
- › Jaki był cel takiej polityki?

Następnie prosimy uczniów, aby dobrali się w parę i każdej parze wręczamy kartę pracy. ► Omawiamy wspólnie zadanie.

Polecamy lekturę podrozdziału *Sytuacja Polaków na Wileńszczyźnie pod rządami Litwy* (s. 96) i zadajemy pytania:

- › Na czym polegała lituanizacja?
- › Jaka była różnica między sytuacją Polaków na ziemiach włączonych do ZSRS a sytuacją Polaków żyjących na terenie Wileńszczyzny?

Opowiadamy, że okupant sowiecki (podobnie jak niemiecki) stosował represje wobec ludności polskiej.

Dzielimy klasę na 4- lub 5-osobowe zespoły i przekazujemy im instrukcje ► oraz link do strony internetowej z kolekcją materiałów (filmów) nawiązujących do tematu lekcji *Polska i Polacy pod okupacją sowiecką*. ►

Grupa I

Wcielcie się w rolę dziennikarzy i przygotujcie relację na temat sytuacji ludności pod okupacją sowiecką. Stwórzcie artykuł do gazety.

Zwróćcie uwagę na następujące kwestie:

- › Kto był poddawany represjom na ziemiach polskich wcielonych do ZSRS?
- › Kto represjonował ludność na ziemiach polskich wcielonych do ZSRS?
- › Jakie były formy represji?
- › Jaka sytuacja panowała w łagrach?
- › Jak przebiegały deportacje w głąb ZSRS?
- › Jakie zmiany nastąpiły w polityce Sowietów w 1940 r. na przejętych przez nich ziemiach polskich?
- › Jakie postawy przejawiali wobec Sowietów mieszkańcy terenów polskich zagarniętych przez ZSRS?

Grupa II

Wcielcie się w rolę dziennikarzy i przygotujcie relację na temat sytuacji ludności pod okupacją sowiecką. Stwórzcie reportaż radiowy. Zwróćcie uwagę na następujące kwestie:

- › Kto był poddawany represjom na ziemiach polskich wcielonych do ZSRS?
- › Kto represjonował ludność na ziemiach polskich wcielonych do ZSRS?
- › Jakie były formy represji?
- › Jaka sytuacja panowała w łagrach?
- › Jak przebiegały deportacje w głąb ZSRS?
- › Jakie zmiany nastąpiły w polityce Sowietów w 1940 r. na przejętych przez nich ziemiach polskich?
- › Jakie postawy przejawiali wobec Sowietów mieszkańcy terenów polskich zagarniętych przez ZSRS?

Grupa III

Wcielcie się w rolę dziennikarzy i przygotujcie relację na temat sytuacji ludności pod okupacją sowiecką. Stwórzcie wydanie wiadomości telewizyjnych. Zwróćcie uwagę na następujące kwestie:

- › Kto był poddawany represjom na ziemiach polskich wcielonych do ZSRS?
- › Kto represjonował ludność na ziemiach polskich wcielonych do ZSRS?
- › Jakie były formy represji?
- › Jaka sytuacja panowała w łagrach?
- › Jak przebiegały deportacje w głąb ZSRS?
- › Jakie zmiany nastąpiły w polityce Sowietów w 1940 r. na przejętych przez nich ziemiach polskich?
- › Jakie postawy przejawiali wobec Sowietów mieszkańcy terenów polskich zagarniętych przez ZSRS?

Uczniowie mogą wykorzystać materiały z podręcznika oraz filmy zebrane w udostępnionej kolekcji.

Na następnej godzinie lekcyjnej zespoły prezentują efekty swojej pracy.

Wskazujemy uczniom, że ważną rolę w polskiej historii odegrały dwa wydarzenia: zbrodnia katyńska i rzeź wołyńska.

Zapowiadamy film *Zbrodnia katyńska, czyli sowiecka zbrodnia na Polakach*. ▶ Przed prezentacją przekazujemy uczniom poniższe pytania, aby zdołali zanotować podczas oglądania najważniejsze informacje:

- ▶ Ilu polskich żołnierzy dostało się do niewoli sowieckiej?
- ▶ Jaki los spotkał tych żołnierzy?
- ▶ Gdzie znajdowały się specjalne obozy NKWD, w których więziono polskich jeńców?
- ▶ Co Sowietci planowali zrobić z zatrzymanymi Polakami?
- ▶ Kiedy Sowietci podjęli decyzję o zabiciu polskich jeńców?
- ▶ Co mówił Stalin, gdy polskie władze pytały go o los polskich jeńców?
- ▶ Kiedy ujrzała światło dzienne zbrodnia dokonana w Katyniu?
- ▶ Jakie było stanowisko aliantów zachodnich po odkryciu masowych grobów w Katyniu?
- ▶ Jak zachowali się Sowietci po ujawnieniu przez Niemców masowych grobów w Katyniu?
- ▶ Ilu Polaków przetrzymywanych w obozach NKWD zamordowali Sowietci?
- ▶ W jaki sposób Sowietci mordowali polskich jeńców?
- ▶ Kto był ofiarą zbrodni w Katyniu?
- ▶ Jak zbrodnia katyńska była przedstawiana przez komunistów po II wojnie światowej?
- ▶ Kiedy Sowietci przyznali się do zbrodni katyńskiej?

Emitujemy w klasie film (od 3:17 do końca).

Następnie wyświetlamy *Mapę zbrodni* dostępną w Internecie na stronie *Katyń. Pro memoria*. ▶ Na mapie pokazano lokalizację miejsc, w których pochowano zamordowanych przez Sowieców obywateli polskich.

Polecamy zapoznanie się z informacjami prezentowanymi na tej stronie (m.in. wspomnienia żołnierzy, opisy miejsc, symbolika miejsc pamięci). Można do nich dotrzeć, klikając w film *Katyń. Symbol*. Na stronie dostępne są też inne ciekawe materiały, np. wspomnienia w wersji audio. (Lekcję o zbrodni katyńskiej możemy zakończyć poprzez symboliczne zapalenie wirtualnego znicza widocznego na tej stronie internetowej).

W dalszej części zajęć wskazujemy uczniom Wołyń na mapie w podręczniku (**m2**, s. 93) i polecamy lekturę podrödziału *Rzeź wołyńska (1943)* (s. 101). Zadajemy pytania:

- ▶ Czym była UPA?
- ▶ Kiedy doszło do rzezi wołyńskiej?
- ▶ Ile osób zginęło?
- ▶ Dlaczego doszło do rzezi wołyńskiej?
- ▶ Jak zareagowali Polacy na te wydarzenia?

Uczniowie czytają tekst źródłowy w podręczniku (**m11**, s. 101) i wykonują polecenie 2 (s. 100).

W nawiązaniu do tej tematyki oglądamy z uczniami film *1943. Zbrodnia wołyńska*. ▶ Prosimy o zwrócenie uwagi na reakcje i postawy Polaków.

Dodatkowo możemy wykorzystać zbiór wspomnień zebranych w kolekcji materiałów udostępnianych na stronie internetowej *Rzeź wołyńska – wspomnienia*. ▶

III. PODSUMOWANIE

Prosimy uczniów o wykonanie plakatów upamiętniających ofiary okupacji sowieckiej. Na zajęciach o okupacji niemieckiej uczniowie tworzyli podobne plakaty. Warto przygotować w szkole miejsce, gdzie zaprezentujemy prace uczniów zebrane z obu lekcji.

Dla chętnych proponujemy opracowanie kampanii informacyjnej w szkolnych mediach społecznościowych.

METODY KONTROLI

Uczniowie uzupełniają kartę pracy będącą podsumowaniem zagadnień omawianych na dwóch ostatnich godzinach lekcyjnych. ►

PRACA DOMOWA

Wykonaj polecenie 2 z podręcznika (s. 94).

Materiał realizowany na trzeciej godzinie lekcyjnej

I. WPROWADZENIE

Podajemy temat (*Porównanie sytuacji ludności na ziemiach polskich pod okupacją niemiecką i pod okupacją sowiecką*) i główny cel lekcji (*Porównam sytuację ludności na ziemiach polskich pod okupacją niemiecką i pod okupacją sowiecką na podstawie zdobytej dotychczas wiedzy*).

II. ROZWINIĘCIE

Rozdajemy w klasie karteczki samoprzylepne w dwóch kolorach. Prosimy o zapisanie na karteczkach jednego koloru hasła, które kojarzy się z okupacją niemiecką, a na karteczkach drugiego koloru hasła kojarzącego się z okupacją sowiecką.

Następnie uczniowie przyklejają swoje karteczki do dużego arkusza papieru, na którym zakresłono dwa okręgi podpisane odpowiednio: *OKUPACJA NIEMIECKA* oraz *OKUPACJA SOWIECKA*. Omawiamy zagadnienia, do których nawiązują wskazane w klasie hasła.

Potem uczniowie przekształcają koła tak, aby miały one część wspólną i umieszczają w niej karteczki z hasłami, które pasują do jednej, jak i do drugiej okupacji. Ponownie omawiamy te zagadnienia, wskazując na podobieństwa i różnice między okupacją niemiecką a sowiecką.

Dzielimy klasę na kilkuosobowe grupy i rozdajemy karty pracy. ► Prosimy uczniów o wykonanie zadań od 1 do 5.

III. PODSUMOWANIE

Wspólnie z uczniami wykonujemy zadanie 6 w karcie pracy.

METODY KONTROLI

Uczniowie czytają tekst zamieszczony w *O tym się pisze* w podręczniku (s. 102) i wykonują polecenie nr 1.

PRACA DOMOWA

Zarówno okupację niemiecką, jak i sowiecką znamionowała tragedia ludności cywilnej. Odnieś się do tego stwierdzenia, odwołując się w uzasadnieniu do wiedzy historycznej.